

Arbetarskyddstillsynens anvisningar 3/2016
TILLSYNNEN ÖVER OLÄGENHETER
OCH RISKER FÖR HÄLSAN
ORSAKADE AV FUKT - OCH
MÖGELSKADOR

Arbetarskyddstillsynens anvisningar
3/2016

TILLSYNEN ÖVER OLÄGENHETER OCH
RISKER FÖR HÄLSAN ORSAKADE AV
FUKT- OCH MÖGELSKADOR

Social- och hälsovårdsministeriet
Arbetarskyddsavdelningen
Tammerfors 2016

Innehåll

1.	Anvisningens syfte.....	5
2.	Rättsgrund	5
3.	Definitionen av och kännetecken för fukt- och mögelskador	5
4.	Vad man granskar	6
5.	Arbetsgivarens skyldigheter	7
6.	Uppföljning	8
7.	Arbetskyddsmyndighetens beslut, användningsförbud och hörande.....	8
8.	Samarbete och sakkunnigverksamhet	9
9.	Giltighet.....	10
10.	Bilaga I Framskridandet av fukt- och mögelskador samt tillsynen över de olägenheter och risker för hälsan som dessa skador orsakar	11

1. Anvisningens syfte

Syftet med tillsynen är att säkerställa en sund inomhusluft på arbetsplatser. I anvisningen framställs de åtgärder som vid en arbetsplatsinspektion ska genomföras då man vid inspektionen utövar tillsyn över fukt- och mögelskador samt olägenheter och risker för hälsan som beror på fukt- och mögelskador. Principerna i denna anvisning kan tillämpas även inom tillsynen över annat som gäller inomhusluften. Denna anvisning ersätter tillsynsanvisning 3/2010.

2. Rättsgrund

Centralt vid tillsynen är en övergripande bedömning av säkerheten och hälsan i arbetet. Arbetsgivaren ska själv bedöma och vidta de åtgärder som behövs för att förhindra fukt- och mögelskador.

Då ska följande paragrafer i arbetarskyddslagen (738/2002) iakttas:

- 8 § arbetsgivarens allmänna omsorgsplikt
- 10 § utredning och bedömning av riskerna i arbetet
- **32 § konstruktiv och funktionell säkerhet och hälsa på arbetsplatsen**
- **33 § arbetsplatsens ventilation**
- 37 § föroreningar i luften
- 38 § kemiska agenser
- **40 § biologiska agenser.**

I 61 § i arbetarskyddslagen finns bestämmelser om skyldigheterna för dem som äger, innehar eller hyr ut byggnader. Arbetarskyddsmyndigheten kan endast ålägga arbetsgivaren skyldigheter, medan hälsoskyddsmyndigheten å sin sida direkt kan ålägga fastighetsägaren skyldigheter.

Förutom i arbetarskyddslagen finns bestämmelser som ska tillämpas i ärenden med fukt- och mögelskador även i 2 och 9 § i statsrådets förordning om krav för säkerhet och hälsa på arbetsplatsen (577/2003) och i 10 och 12 § i lagen om företagshälsovård (1383/2001).

Utifrån de ovannämnda bestämmelserna ska arbetsförhållandena och arbetsgivarens åtgärder bedömas.

3. Definitionen av och kännetecknen för fukt- och mögelskador

I denna anvisning avses med fuktskada en skada i byggnadsmaterial eller konstruktioner orsakad av fukt. En fuktskada syns inte alltid utanpå, men konstruktionerna kan bära spår av fuktskador. Ibland går fuktskadan tydligt att se. För att konstatera en betydande fukt- (och mögel)skada kan det behövas konstruktionstekniska undersökningar eller utredningar.

Enligt Arbetshälsoinstitutets definition är en fuktskada överskridande av ett materials eller en konstruktions fukttolerans eller förändring av ett materials eller en konstruktions egenskaper på grund av för stor fukthalt eller fukt under en lång tid, så att konstruktionen eller en del av konstruktionen måste repareras eller bytas ut. En betydande fukt- och mögelskada har definierats som ett fel i konstruktionen som är mer än obetydligt och till följd av vilket skadlig exponering för kemiska, fysikaliska och biologiska (bl.a. mikrobiella) föroreningar är sannolik.

I fukt- och mögelskadeärenden granskas problemet ur två synvinklar. Å ena sidan granskas arbetstagarnas symptom eller sjukdomar, å andra sidan byggnaden och dess skick. Vid arbetarskyddstillsynen bör båda perspektiven bedömas, och väsentligt med tanke på tillsynen är att förhindra och minska att arbetstagarna exponeras.

Det kan vara problematiskt att dra en gräns för olika åtgärder, eftersom frågor som gäller inomhusluften inte alltid är okomplicerade eller entydiga. I lindrigaste fall kan det vara fråga om en fuktskada som inte ännu har medfört olägenheter eller risker för hälsan, men som skulle medföra sådana om den lämnas oåtgärdad och förvärras.

I fråga om skolor, daghem och kontor finns det rekommenderade referensvärden, som kan användas som hjälp vid bedömning av olägenhet eller risk för hälsan, men utifrån t.ex. enbart mätresultat av luftprover eller mätningar av toxiner i inomhusluften kan man inte dra några heltäckande slutsatser om inomhusluftens kvalitet i hälsöhänseende. Också då bedömer inspektören arbetstagarnas exponering t.ex. utifrån symptom och sjukdomar. I fråga om övriga användare är det hälsoskyddsmyndigheten som övervakar exponeringen.

Vatten och fukt som okontrollerat tränger in i ett arbetsutrymmes konstruktioner medför alltid materialskador. Om en fuktskada inte repareras och orsaken till den inte elimineras, kan den för stora fukthalten göra att det uppstår ämnesomsättningsprodukter av mikrober, vilka möjliggör att en olägenhet eller risk för hälsan uppstår. Då kan man i utrymmena t.ex. känna avvikande unken lukt som påminner om jordkällare. Ur skadade konstruktioner kan mikrober, sporer och mycelstycken samt flyktiga organiska föreningar och gifter som produceras av mögel spridas i inomhusluften.

Föroreningar som spridits till arbetsutrymmets inomhusluft kan orsaka olägenheter för hälsan. De som använder utrymmena kan ha onormalt mycket symptom och sjukdomar som kan kopplas till en viss byggnad eller en del av en byggnad. Sådana är irritation och sjukdomar i ögon, näsa, hals eller andningsvägar. Föroreningar i luften på grund av fukt- och mögelskador gör också att arbetstagarna drabbas av yrkessjukdomar eller misstänks ha drabbats av yrkessjukdomar.

4. Vad man granskar

När man på arbetsplatsen har misstänkt eller konstaterat en *fuktskada*, utreder inspektören om arbetsgivaren har bedömt fuktskadans omfattning, allvarsgrad och dess eventuella konsekvenser (se bilaga 1). Inspektören utreder om arbetsgivaren har vidtagit åtgärder för att reparera fuktskadan. Dessutom bedömer inspektören om arbetsgivarens åtgärder är ändamålsenliga och tillräckliga.

Om det på arbetsplatsen har konstaterats *mikrobiell tillväxt eller andra olägenheter i luften* orsakade av fuktskadan, utreder inspektören vilka åtgärder arbetsgivaren har vidtagit på grund av den mikrobiella tillväxten. Inspektören tar reda på om arbetsgivaren har bedömt de olägenheter och risker för hälsan som mikroberna eventuellt orsakar, hur dessa har utretts och vilka resultat utredningen gav. Det bör fästas vikt vid tillförlitligheten hos de utredningar och mätningar som arbetsgivarna har låtit göra. Dessutom utreder inspektören vilka åtgärder arbetsgivaren har vidtagit för att eliminera eller minska exponeringen.

Om förhållandena på arbetsplatsen misstänks medföra *olägenhet eller risk för arbetstagarnas hälsa*, utreder inspektören om arbetsgivaren har utrett exponeringens omfattning och allvarsgrad och om arbetsgivaren vid bedömningen av exponeringen och förekomsten av symptom samt i förfrågan om symptom har anlitat tillräcklig sakkunnighet, t.ex. företagshälsovården. Inspektören bedömer hur arbetsgivaren har utrett den hälsomässiga betydelsen av olägenhets- och riskfaktorerna och hur arbetsgivaren har begränsat exponeringen. Det är alltid arbetsgivaren som har ansvaret för att verkställa företagshälsovårdens eller någon annan sakkunnigs förslag till åtgärder.

Arbetarskyddslagen förpliktar arbetsgivaren att fortgående följa upp hur hälsosamma och säkra arbetsförhållandena på arbetsplatsen är. Inspektören utreder om orsakerna till exponeringen har eliminerats och hur arbetsgivaren följer upp de vidtagna åtgärdernas tillräcklighet och inverkan på arbetstagarnas hälsotillstånd. Genom inspektionen bör man också beakta att arbetsgivaren på lämpligt sätt har sört för att arbetsplatsen sanerats efter behandling av byggnadsavfall som uppkommit.

Inspektören bedömer också förutsättningarna för att fortsätta arbetet. Inspektören kan vid bedömningen utnyttja slutsatser från utredningar som gjorts av experter inom byggnadsteknik och hälso- och sjukvård.

5. Arbetsgivarens skyldigheter

Om arbetsgivaren inte har fullgjort de skyldigheter som anges i de bestämmelser som hör till arbetarskyddsmyndighetens tillsyn, ska inspektören ge arbetsgivaren behövliga anvisningar och/eller uppmaningar. Skyldigheterna antecknas i inspektionsberättelsen och av dem ska tydligt framgå vad som krävs av arbetsgivaren. I inspektionsberättelsens observationer skriver inspektören en beskrivning av risken/olägenheten och de problem som den orsakar.

Konstruktioner där fukt har trängt in ska enligt allmän praxis alltid repareras. När en olägenhet eller risk för hälsan har konstaterats på arbetsplatsen och man har vidtagit korrigerande åtgärder, ska arbetsgivaren också fortgående följa upp hur hälsosamma och säkra arbetsplatsens arbetsförhållanden är.

Anvisning och uppmaning

Inspektören ger *en anvisning* om hur förhållanden som strider mot bestämmelserna ska undanröjas eller rättas till, om bristen eller missförhållandet är obetydligt. Inspektören ger *en uppmaning*, när en risk eller olägenhet som beror på förhållanden som strider mot bestämmelserna är mer än obetydlig. Inspektören bedömer om en anvisning eller uppmaning ska ges.

Följande är exempel på vad en *anvisning* till arbetsgivaren kan gälla:

- utredning av fukt- och mögelskador och minskning av exponering
- utredning av säkerhet och hälsa i fråga om material i arbetsplatsens konstruktioner
- kartläggning av symptom hos arbetstagarna, t.ex. genom en enkät om inomhusluften
- utredning av arbetsrelaterade symptom orsakade av mikrober och ämnesomsättningsprodukter från dem (arbetarskyddsinspektören utför inte mätningar)

- minskning av exponering medan reparationer pågår med hjälp av sektionering.

Följande är exempel på vad en *uppmaning* till arbetsgivaren kan gälla:

- utredning av fukt- och mögelskador och förhindrande av exponering
- reparation av fukt- och mögelskador (vid behov ges två olika uppmaningar: en slutlig tidsfrist och åtgärder som ska vidtas omedelbart för att minska exponeringen)
- utredning av säkerhet och hälsa i fråga om material i arbetsplatsens konstruktioner
- utredning av arbetsrelaterade symptom orsakade av mikrober och ämnesomsättningsprodukter från dem (arbetarskyddsinspektören utför inte mätningar)
- kartläggning av arbetstagarnas symptom och deras förutsättningar att fortsätta i arbetet när risken eller olägenheten är mer än obetydlig, vid behov i samarbete med sakkunniga inom hälso- och sjukvård, t.ex. företagshälsovården
- minskning/förhindrande av exponering antingen på gruppnivå eller, om en arbetstages hälsotillstånd kräver det, på individnivå
- reparation av vattenläckor
- minskning av exponering genom att förbättra sektioneringen av reparationsarbetena, om en dålig sektionering klart medför hälsorisk.

6. Uppföljning

Inspektören kontrollerar att arbetsgivaren har följt de givna uppmaningarna. Inspektören bedömer om en konstaterad fuktskada fortfarande medför olägenhet eller risk för hälsan och om åtgärdernas effekt har följts upp. Huruvida en anvisning har följts kontrolleras i normal ordning följande gång det förrättas inspektion av tillsynsobjektet.

Vid en uppföljningskontroll kan det uppstå en sådan situation att det trots vidtagna åtgärder konstateras att arbetsutrymmena medför olägenhet eller risk för arbetstagarnas hälsa. Då kan inspektören meddela arbetsgivaren en skyldighet att i samarbete med företagshälsovården eller någon annan yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården bedöma under vilka förutsättningar arbetstagaren på ett säkert sätt kan fortsätta arbeta i arbetsutrymmena eller om arbetstagaren bör flyttas till en sådan arbetsmiljö (eller till sådana arbetsförhållanden) där någon olägenhet eller risk för hälsan inte föreligger.

7. Arbetarskyddsmyndighetens beslut, användningsförbud och hörande

Om arbetsgivaren inte inom utsatt tid har följt inspektörens uppmaning, överför inspektören ärendet till arbetarskyddsmyndigheten för behandling. Arbetarskyddsmyndigheten kan genom sitt beslut ålägga arbetsgivaren att vidta behövliga åtgärder och vid behov förena sitt beslut med vite eller med hot om avbrytande av arbetet.

Innan beslut fattas ska arbetarskyddsmyndigheten höra de berörda parterna. Utöver arbetsgivaren och arbetarskyddsfullmäktigen hörs också byggnadens disponent, ägare, annan innehavare eller uthyrare. Hörandet sker i praktiken genom att ett brev sänds till de berörda parterna. Arbetsgivaren ombeds lämna en redogörelse för ärendet inom en utsatt tid.

Myndigheten kan fatta beslut om användningsförbud, om förhållandena på arbetsplatsen medför fara för arbetstagarnas liv eller risk för förlorad hälsa. Användningsförbud kan meddelas även för endast en del av en byggnad. Användningsförbudet meddelas av ansvarsområdet för arbetarskydd vid det behöriga regionförvaltningsverket (arbetarskyddsmyndigheten), till vilket arbetarskyddsinspektören har överfört ärendet för behandling. I motiveringen till användningsförbudet ska tydligt framkomma orsaken till användningsförbudet och att förbudet baserar sig på en hälsorisk som konstaterats av en sakkunnig. När inspektören överväger tillsynsåtgärder ska han eller hon se till att få en tillräcklig utredning från arbetsgivaren. Av utredningen ska framgå, om en brist eller ett missförhållande på arbetsplatsen har gjort att en arbetstagare riskerat förlora liv eller hälsa. Vid bedömningen av hälsorisken ska de medicinska bedömningar som man utgår ifrån vara tillräckligt detaljerade, så att vid behov även en annan sakkunnig kan bedöma slutsatsernas riktighet. Vid behov ska även resultat från undersökningar av inomhusluften och utredningar av fastighetens konstruktioner begäras och bedömas. Användningsförbudet upphör, när orsaken till förbudet har undanröjts.

Närmare anvisningar om inspektörens utövning av befogenheter och arbetarskyddsmyndighetens förpliktande beslut och användningsförbud som meddelas arbetsgivaren finns i Arbetarskyddstillsynens anvisningar 1/2015: Utövande av befogenheter samt polisanmälan.

8. Samarbete och sakkunnigverksamhet

Företagshälsovård

I de flesta fall är det behövt för inspektören att ta reda på om arbetsgivaren har utnyttjat företagshälsovårdens eller någon annan sakkunnigs sakkunskap i fukt- och mögelfall. Vid misstanke om att det på en arbetsplats föreligger olägenhet eller risk för hälsan på grund av en fukt- eller mögelskada ska företagshälsovården medverka i utredningsarbetet, eftersom företagshälsovården har betydande sakkunskap inom utredning och bedömning av olägenheter och risker för hälsan, förfrågningar om symptom och planering av fortsatta åtgärder i samband med fuktskada. Med hjälp av en arbetsplatsutredning är det lättare att bilda sig en uppfattning om situationen som helhet i fråga om olägenheter eller risker för hälsan på grund av en fuktskada.

Andra sakkunniga

Arbetsgivaren ska vid behov anlita utomstående sakkunniga, om arbetsgivaren själv inte har den sakkunskap som behövs. I tillsynens begynnelsekedje skulle det vara önskvärt att personen i ansvar för fastighetens skick vore med vid utredningen av de reparationer som redan gjorts i fastigheten. Vid utredning av fukt- och mögelskador behövs ofta sakkunniga från olika områden, t.ex. byggnadstekniken, byggnadsfysiken, VVS-tekniken, mikrobiologin och medicinen. Det är önskvärt att arbetsgivaren anlitar sakkunniga som är insatta i byggnadshälsa som utredare. I social- och hälsovårdsministeriets förordning om sanitära förhållanden i bostäder och andra vistelseutrymmen samt om kompetenskrav för utomstående sakkunniga (545/2015) föreskrivs det om utomståendes sakkunnigas kompetens.

Samarbete med andra myndigheter

Samarbete med olika myndigheter är betydelsefullt i synnerhet i fall där fastigheten ägs av någon annan än arbetsgivaren. Hälsoskyddsmyndigheten kan direkt ålägga fastighetsägaren skyldigheter, medan arbetarskyddsmyndigheten kan ålägga arbetsgivaren skyldigheter. I synnerhet i skolor, daghem och sjukhus är ömsesidigt samarbete och utbyte av information med hälsoskyddsmyndigheten behövt speciellt då skyldigheter åläggs. I vissa fall är det skäl att också samarbeta med byggnadstillsynsmyndigheten eller brandmyndigheten, eftersom det i arbetsplatsens konstruktioner kan finnas strukturella skador som försvagar t.ex. en konstruktions bärkraft eller brandsäkerhet. Byggnadstillsynsmyndigheten har möjlighet att ingripa i fukt- och mögelskadeproblem, när bygglov söks för sanering av en byggnad.

9. Giltighet

Denna anvisning gäller till och med 31.12.2020.

BILAGA I

Framskridandet av fukt- och mögelskador samt tillsynen över de olägenheter och risker för hälsan som dessa skador orsakar

DISTRIBUTION

Ansvarsområdena för arbetarskyddet vid regionförvaltningsverken

LITTERATUR

Kosteusvauriotyöryhmän muistio, Kosteusvauriot työpaikalla, Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2009:18
Arbetarskyddstillsynens anvisningar 1/2016: Allmän tillsynsanvisning
Arbetarskyddstillsynens anvisningar 1/2015: Utövande av befogenheter samt polisanmälan
Ohje työpaikkojen sisäilmasto-ongelmien selvittämiseen, Työterveyslaitos 2016
Koulurakennusten kosteus- ja homevauriot, Meklin ym. 2007
Toimiston sisäilmaston tutkiminen, Työterveyslaitos 2011

10. Bilaga I Framskridandet av fukt- och mögelskador samt tillsynen över de olägenheter och risker för hälsan som dessa skador orsakar

SÅ FRAMSKRIDER FUKT- OCH MÖGELSKADOR

TILLSYN ÖVER OLÄGENHETER OCH RISKER FÖR HÄLSAN ORSAKADE AV FUKT- OCH MÖGELSKADOR

*) 10 § 2 mom. i arbetarskyddslagen

Arbetskyddstillsynens gällande anvisningar

1/2011 [Tillsynen av trakasserier och annat osakligt bemötande](#)

2/2011 [Tillsynen över anställningsförhållanden](#)

1/2013 [Tillsynen över ordnandet av företagshälsovård](#)

2/2013 [Tillsynen av psykosocial belastning](#)

3/2014 [Tillsynen av kemiska agenser](#)

1/2015 [Utövande av befogenheter samt polisanmälan](#)

2/2015 [Tillsynen av fysiskt våld och risker för våld](#)

3/2015 [Tillsynen över utländsk arbetskraft](#)

1/2016 [Allmän tillsynsanvisning](#)

2/2016 [Tillsynen av likabehandling och diskriminering](#)

4/2016 [Undersökning av allvarliga arbetsolyckfall](#)

5/2016 [Behandlingen av anmälningar om yrkessjukdomar och andra arbetsrelaterade sjukdomar](#)

